

UVOD

Trendovi u savremenom bankarstvu mijenjaju historijsku poziciju banaka kao dominantnih finansijskih institucija u aktivnostima intermedijacije. Samo u manje razvijenim finansijskim sistemima, kakav je i u BiH, banke su još uvijek najznačajnije finansijske institucije. Sukladno osnovnim finansijskim pokazateljima kao i globalnim pokazateljima efikasnosti, banke od sredine osamdesetih godina počinju da stagniraju. Ubrzanim razvojem drugih finansijskih institucija u ovom periodu, banke su dobile nove direktne konkurente koji im preuzimaju ulogu dominantnih intermedijatora sistema. Ovaj trend ozbiljno zabrinjava bankare, te oni inoviranjem i razvojem novih finansijskih modela nastoje izmijeniti svoju konkurentsku poziciju i osvojiti nove tržišne segmente. Svi finansijski modeli koji u sebi sadrže kamatu muslimanima su strogo zabranjeni. Zbog toga, sedamdesetih godina prošlog vijeka razvijeni su modeli finansiranja bez kamata kao alternativa modelima sa kamatama. Modeli finansiranja bez kamata s vremenom su inovirani i promovirani kroz funkcioniranje beskamatnih banaka i drugih beskamatnih finansijskih institucija. U osamdesetim i devedesetim godinama prošlog vijeka doživjeli su snažnu ekspanziju i postali alternativa finansijskim modelima baziranim na kamatama. U tom periodu i konvencionalne banke počinju primjenivati modele finansiranja bez kamata s ciljem zadovoljenja potreba specifičnog segmenta svjetskog tržišta – tržišta muslimanskih država i zajednica. Ovo je segment tržišta od gotovo 20 % svjetskog stanovništva (sa tendencijom rasta), što je za banke postalo jako privlačno. U spomenutom periodu beskamatno bankarstvo postalo je značajan element globalnog bankarstva sa godišnjom stopom rasta od 15% i imovinom koja se procjenjuje na blizu 400 milijardi američkih dolara. Beskamatno bankarstvo danas je prisutno u svim djelovima svijeta. U mnogim islamskim zemljama ono ima veoma značajnu ulogu u finansiranju ekonomskog razvoja, dok su neke zemlje poput Irana, Pakistana i Sudana bankarski sistem u cijelosti organizirali na beskamatnom principu. Međutim, beskamatno bankarstvo danas možemo naći, osim u islamskim, i drugim zemljama, uključujući SAD, Kanadu, Veliku Britaniju, Francusku, Njemačku, Švicarsku, Holandiju, Švedsku, Japan, Kipar, Kinu itd.

Beskamatno bankarstvo je od 2000. godine prisutno i u BiH kroz poslovanje BBI banke (Bosna Bank International d.d. Sarajevo). Na osnovu prezentiranih spoznaja naučno je opravdano i utemeljeno istražiti sve bitne elemente modele finansiranja beskamatnog bankarstva, njihovog oblikovanja, ograničenja u BiH, funkcioniranja te primjene u savremenom beskamatnom bankarstvu kao sve značajnijem intermedijatoru svijetskog finansijskog sistema. (zapadnim) zemljama kao što su SAD, Japan, Velika Britanija, Njemačka i dr. Također, poznato je da od osnivanja Centralne banke u BiH 1997. godine postoji značajan interes za

a) Problem i predmet magistarskog rada

Bankarski sistem BiH od 1997. godine ostvaruje značajan napredak u procesu konsolidacije i vraćanja povjerenja stanovništva. U BiH danas djeluju 32 banke sa ponudom kapitala koja je još uvijek niža od tražnje. Banke su svoju kreditnu ekspanziju posljednjih godina, uglavnom, usmjerile prema segmentu stanovništva, dok je podrška privredi još nedovoljna. To ima određene negativne posljedice kako na ekonomiju, tako i na druge segmente života u zemlji. Centralna banka BiH zadržava čak 15% depozita kao obaveznu rezervu, što dodatno smanjuje kreditni potencijal banaka. Ipak, banke su sa 31.12.2006. godine ostvarile dobit od 114 miliona KM, što je za 57% više nego u 2005. godini¹. Kapital je iznosio blizu 1,6 milijardi KM, dok je aktiva bila približno 14,7 milijardi KM². (Vidi Prilog 1. i Prilog 2.)

Također, na tržištu BiH postoji značajan prostor, ali i potreba za novim finansijskim institucijama i proizvodima koji bi proširili postojeću ponudu kapitala. Prvi korak na tom putu mogle bi biti aktivnosti na uklanjanju ograničenja za razvoj novih finansijskih institucija te finansijskih proizvoda i usluga. Pored ostalog, ovdje ubrajamo i aktivnosti na stvaranju pretpostavki za punu primjenu modela finansiranja beskamatnog bankarstva u BiH. Osnivanje ovih institucija značilo bi nove strane direktne investicije u BiH kao i rast ponude kapitala bankarskog sistema. U BiH beskamatno bankarstvo je prisutno od 2000. godine kroz osnivanje i rad Bosna Bank International (BBI) banke.

¹ Dobit bankarskog sektora na 31.12.2005. godine iznosila je 72,3 miliona KM

² Podaci preuzeti iz *informacija o bankarskom sistemu Federacije BiH* 31.12.2006. Agencija za bankarstvo FBiH i *informacija o bankarskom sistemu RSBiH* za period od 01.01. – 31.12.2006. Agencija za bankarstvo RSBiH

Ova banka nije u mogućnosti da tržištu ponudi veći dio svojih proizvoda baziranih na modelima finansiranja beskamatnog bankarstva radi određenih **ograničenja koja su još prisutna u BiH**. U isto vrijeme, beskamatno bankarstvo se primjenjuje u mnogim bankarskim sistemima u svijetu gdje ima iste ili bolje pokazatelje poslovanja od konvencionalnih banaka. Beskamatno bankarstvo danas uspješno funkcioniра i u mnogim konvencionalnim (zapadnim) zemljama kao što su SAD, Japan, Velika Britanija, Njemačka i dr. Također, poznato je da od osnivanja Centralne banke u BiH 1997. godine postoji značajan interes za osnivanje beskamatnih banaka u BiH. Međutim, sve one (osim BBI banke) odustale su od ulaganja u BiH radi neadekvatnih uvjeta za njihovo poslovanje u našem finansijskom sistemu. Sukladno prethodno navedenom, definirali smo i osnovno problem istraživanja:

Razvoj beskamatnog bankarstva u svijetu ukazuje na potrebu njegovog istraživanja, posebno u Bosni i Hercegovini, gdje se još nedovoljno teorijski izučavaju i praktično primjenjuju modeli finansiranja beskamatnog bankarstva. Bosna i Hercegovina, očito, nije svjesna potencijala beskamatnog bankarstva i pozitivnih efekata koje bi ono donijelo punom implementacijom njegovih modela finansiranja. Ovo je ujedno i razlog više da se ti problemi naučno istraže, razumiju i pokušaju riješiti.

Na osnovama navedenog problema istraživanja, definiran je slijedeći predmet istraživanja:

Naučno istražiti aktuelne teorijske i praktične aspekte te ih sistemski i naučno utemeljeno definirati kao rezultate istraživanja o primjeni beskamatnog bankarstva konvencionalnim ekonomijama uopće, a posebno: o nastanku i razvoju beskamatnog bankarstva, o karakteristikama, načinu osnivanja i organizacije ovih banaka, o njihovim proizvodima, uslugama i modelima finansiranja, o nastanku, funkcioniranju i iskustvima beskamatnog bankarstva u razvijenim finansijskim sistemima na zapadu, kakvi su u SAD-u i Velikoj Britaniji, o potencijalima za razvoj beskamatnog bankarstva u BiH, o problemima s kojima se beskamatno bankarstvo u BiH susreće, i o prijedlozima adekvatnih rješenja za otklanjanje ograničenja punoj primjeni beskamatnog bankarstva u BiH.

Problem i predmet ovog istraživanja odnose se na dva bitna segmenta istraživanja : *modeli finansiranja u beskamatnom bankarstvu i njihova (ograničenja) primjena u BiH.*

b) Osnovna hipoteza i pomoćne hipoteze

Sukladno prethodno prezentiranom problemu i predmetu istraživanja , osnovna hipoteza glasi : *Adekvatnim izmjenama i dopunama regulatornog okvira banaka u BiH te otklanjanjem drugih manjih ograničenja za beskamatno bankarstvo , bez negativnih posljedica na naš ekonomski sistem , moguće je kreirati pretpostavke za punu primjenu modela finansiranja beskamatnog bankarstva .* Ovako definirana hipoteza zahtjeva više pomoćnih hipoteza :

- Adekvatnim spoznajama o beskamatnom bankarstvu moguće je dokazati da je puna primjena modela finansiranja beskamatnog bankarstva moguća i u BiH ;
- Modeli finansiranja beskamatnog bankarstva predstavljaju alternativu modelima finansiranja konvencionalnih banaka za klijente koji preferiraju takav (beskamatni) način poslovanja ;
- BiH ima značajne pretpostavke za razvoj beskamatnog bankarstva , BiH sa svojim geografskim položajem može biti pogodan prostor za povezivanje tokova novca između istoka i zapada ;
- Osnivanje novih banaka koje bi u BiH poslovale na beskamatnom principu , utjecalo bi na rast ponude kapitala u BiH , a time i na jačanje ukupnog bankarskog sektora BiH ;
- Beskamatno bankarstvo se može uspješno implementirati i u uvjetima konvencionalnih bankarskih sistema uz pretpostavku adekvatnog razumjevanja poslovanja ovih banaka od nadležnih institucija .

c) Svrha i ciljevi istraživanja

Sukladno definiranom problemu i predmetu istraživanja te postavljenoj osnovnoj i pomoćnim hipotezama, svrha istraživanja je: *istražiti, analizirati i prezentirati relevantne činjenice o modelima finansiranja u beskamatnom bankarstvu te o mogućnostima njihove primjene u konvencionalnim bankarskim sistemima, sa osnovnim ciljem istraživanja: predložiti adekvatne aktivnosti na uklanjanju postojećih ograničenja punoj primjeni modela finansiranja beskamatnog bankarstva u BiH.*

d) Obrazloženje strukture magistarskog rada

Magistarski rad sa naslovom **OGRANIČENJA PRIMJENE SISTEMA BESKAMATNOG BANKARSTVA U BIH** sastoji se iz šest dijelova.

U prvom dijelu rada naslovljenom **ISLAMSKA EKONOMIJA I BESKAMATNO BANKARSTVO** definisaće se pojam islamske ekonomije te osnovni ekonomski principi i karakteristike islamskog ekonomskog sistema. Uz hronologiju nastanka islamske ekonomije, dat će se i kratak pregled stavova islama prema kamati. Ovdje će se dobiti adekvatan uvid u osnove beskamatnog bankarstva. Na kraju prvog djela rada prezentirat ćemo ostale beskamatne finansijske institucije sa ciljem razumjevanja njihovog poslovanja te njihovog mjesta i uloge u ukupnom finansijskom sistemu.

BESKAMATNO BANKARSTVO tema je drugog dijela rada. Ovdje će se dati nešto opširniji pregled beskamatnog bankarstva od njegovog nastanka, proizvoda i usluga koji se nude te odnosa centralnog prema islamskom bankarstvu. Cilj ovog djela rada jeste da se na adekvatan način upoznamo sa svim relevantnim činjenicama u vezi s beskamatnim bankarstvom.

Ovaj dio rada omogućit će puno razumjevanje beskamalnog bankarstva kao i uvid u njegove osnovne razlike u odnosu na konvencionalno bankarstvo. Na kraju će se prezentirati i kratak pregled novih trendova u beskamalnog bankarstvu.

Treći dio rada nosi naslov **MODELI FINANSIRANJA BESKAMATNOG BANKARSTVA**. Ovdje će se dosta detaljno i temeljito prezentirati osnovni modeli finansiranja u beskamalnog bankarstvu, njihov način upotrebe i najčešći koncepti primjene. Svi modeli bit će ilustrirani adekvatnim šemama njihove realizacije, što bi trebalo pomoći u njihovom razumjevanju. Ovaj dio bit će ujedno i teorijski uvod za četvrti, peti i šesti dio magistarskog rada.

Četvrti dio rada proizilazi iz prethodnog, a nosi naslov **PRIMJENA MODELA FINANSIRANJA BESKAMATNOG BANKARSTVA U KONVENCIONALNOM EKONOMIJAMA**. Ovdje ćemo prezentirati statističke podatke o razvoju beskamalnog bankarstva u svijetu i primjeni modela beskamalnog bankarstva izvan islamskog svijeta. Posebnu pažnju poklonit ćemo nastanku i funkcioniranju beskamalnog bankarstva u SAD-u i Velikoj Britaniji, a na kraju ovog djela rada kratko ćemo prezentirati iskustva u razvoju beskamalnog bankarstva u ostatku svijeta.

Naslov petog dijela rada je **ISKUSTVA U PRIMJENI MODELA FINANSIRANJA BESKAMATNOG BANKARSTVA U BiH**. U ovom dijelu rada će se prezentirati razvojni potencijali BiH za beskamalno bankarstvo te će se izvršiti ocjena mogućnosti primjene modela finansiranja beskamalnog bankarstva u BiH sa ciljem isticanja ključnih ograničenja za njihov razvoj i punu primjenu. Sagledat ćemo razvojne potencijale za BiH od beskamalnog bankarstva, ali i detektirati i istražiti osnovna ograničenja njihove pune primjene.

Posebna pažnja poklonit će se dijelu rada sa naslovom **PRIJEDLOG AKTIVNOSTI NA UKLANJANJU OGRANIČENJA RAZVOJU BESKAMATNOG BANKARSTVA U BiH**. U ovom dijelu rada prezentirat će se konkretni prijedlozi aktivnosti kojima bi se uklonile postojeće barijere za punu primjenu modela

finansiranja beskamatnog bankarstva u BiH . Realiziranjem ovih aktivnosti omogućit će se bolja perspektiva razvoja beskamatnog bankarstva u BiH , što ćemo prezentirati na kraju ovog poglavlja .

Na kraju magistarskog rada dat je ZAKLJUČAK . Ovdje ćemo konkretno i kratko prezentirati ključne rezultate ovog istraživanja u vidu zaključaka koji će potvrditi postavljenu osnovnu hipotezu kao i njene pomoćne hipoteze .

e) Metodologija istraživanja

U ovom magistarskom radu koristili smo se mnogim naučnim metodima od kojih posebno izdvajamo : metod analize i sinteze , statistički i matematički metod , metod intervjua , historijski metod , empirijski metod , metod studije slučaja , deskriptivni metod , induktivni i deduktivni metod , komparativni metod , metod modeliranja , metod konkretizacije , metod specijalizacije te metod dokazivanja i opovrgavanja . Pored navedenih metoda , korištena je i specifična metodologija , istraživanja u oblasti islamske ekonomije .

f) Rezultati magistarskog rada

Postignuti rezultati magistarskog rada mogu se sagledati u naučno utemeljenoj :

- Presentaciji pojma beskamatnog bankarstva , te načina organizacije i funkcioniranja beskamatnog bankarstva u svijetu ;
- Analiza modela finansiranja beskamatnog bankarstva te koncepta njihove primjene ;
- Presentaciji iskustava primjene beskamatnog bankarstva u SAD-u, Velikoj Britaniji i BiH ;
- Argumentaciji potrebe preduzimanja mjera na uklanjanju postojećih ograničenja punoj primjeni modela finansiranja beskamatnog bankarstva u BiH ;
- Argumentaciji predloženih konkretnih aktivnosti na uklanjanju ograničenja punoj primjeni beskamatnog bankarstva u BiH .

g) Mogućnosti primjene rezultata istraživanja

Rezultate istraživanja mogu koristiti sve relevantne investicije u bankarskom sistemu BiH. Uvođenjem modela finansiranja beskamatnog bankarstva proširit će se ekonomija obima i okvira ukupnog bankarskog sistema BiH. Adekvatne aktivnosti na otklanjanju još prisutnih ograničenja punoj primjeni beskamatnog bankarstva u BiH omogućit će da se ona uključi u savremene trendove razvoja bankarstva. To znači punu primjenu modela finansiranja beskamatnog bankarstva u BiH, kao što je to slučaj u najrazvijenijim bankarskim sistemima na zapadu, prvenstveno u SAD-u i Velikoj Britaniji. Prikupljena i obrađena literatura, čiji je popis dat na kraju rada, ne sadrži spoznaje i istraživanja o osnovnim pitanjima ovog magistarskog rada, a to su: primjena modela finansiranja beskamatnog bankarstva u konvencionalnim ekonomijama, te mogućnosti pune primjene ovih modela u BiH. Sukladno prethodno navedenom, zaključujemo da je ovo istraživanje originalno, te je teorijski i praktično opravdano i potrebno.